

СТУДЕНТСЬКА ОСВІТА І КУЛЬТУРА

О.П.Єфімець, кандидат філософських наук, професор кафедри
філософії ХНПУ ім. Г.С.Сковороди

У статті осмислюється найважливіша для філософії освіти проблема становлення справжньої особистості в умовах ВНЗ, представлені характерні особливості культурологічного підходу до її формування, застосування яких сприятиме успішності навчально-виховного процесу.

Ключові слова: *особистість, культура, соціокультурний контекст, цінності освіти, цінності культури, ідеал випускника ВНЗ.*

Проблема *справжньої особистості* є **серцевиною** філософії освіти. Особливо гострою стала вона в новий та новітній час, який поставив перед людиною та суспільством доленосні виклики; декотрі з них набули тепер значення *глобальних*, таких, що торкаються змісту і результатів діяльності кожної особистості. Серед багатьох підходів до цієї проблеми особливе місце посідає *культурологічний*, який, на мій погляд, найповніше відповідає сьогоднішнім реаліям життя. Він осмислюється як у зарубіжних, так і в вітчизняних, як у сьогоденних, так і в публікаціях минувшини.

Так, ще в ХУІІІ столітті Г.С.Сковорода переконливо доводив, що справжня людина вирощується «батьківським молоком», тобто *вітчизняною* культурою (див. його «Благодарний Еродій»). У цьому ж аспекті і другий представник вітчизняної «філософії серця» за вченням слова Божого Памфіл Юркевич у ХІХ столітті рефлектує над навчально-виховним процесом студентів університету. Того ж століття російський мислитель В.В.Розанов, як зазначає в журналі «Сибирский учитель» В.Ш.Сабіров (3), головним недоліком гімназичної освіти в Росії вважав відрив від *національних* духовних і культурних основ. У першій чверті ХХ століття С.І. Гессен також акцентує увагу на культурологічному характері освіти; визначає освіту як процес формування *культури індивіда*, «образование человека»(1).

Невеличка ремарка щодо терміна «освіта людини». Вважаю, що російськомовне позначення процесу освіти висловом «образование человека» (дітей, школярів, студентів) точніше відображає його сутність, ніж

україномовний вислів «освіта людини», хоч обидва ці вислови обіймають і процес навчання, і процес виховання учня/студента. Адже мається на увазі перетворення природного індивіда в процесі його освітньої діяльності на *соціального*, тобто *культурного* індивіда в справжньому розумінні цього слова. Результатом його соціальної, в тому числі й освітньої діяльності є створення «другої» природи, яка називається культурою. Момент зміни індивідом навколишньої природи є водночас моментом зміни самого цього індивіда як частини природи. А тому такий реальний процес значно багатший, ніж просто **освіта** (рос.- «просвещение») індивіда. Щоправда вираження цього процесу українською як «освіта» має своєрідне, відмінне від російською «образование», позитивне забарвлення, а саме – воно означає «просвітлене», фізично непомітне, якісно вище - *духовне* утворення, а не тільки матеріальне перетворення в індивіді, тобто утворення того, чого в ньому раніше не було.

У зв'язку з цим пригадується зустріч з видатним радянським філософом – Е.В.Ільєнковим, який десь в середині 70-х років минулого століття у своїй лекції нам - слухачам Інституту підвищення кваліфікації викладачів суспільних наук при Московському університеті імені М.В.Ломоносова розповідав про *досвід* виховання сліпоглухих від народження дітей, начисто позбавлених психіки. Він протягом десятиліть разом з учителями О.І. Мещеряковим та І.А.Соколянським керував цим процесом у Загорському (нині Сергієво-Посадському) інтернаті. Головна ідея даного досвіду полягала в тому, щоб застосувати на практиці і перевірити істинність розробленої ним теорії сумісно-розподільної дозованої діяльності, за допомогою якої сліпоглухі від народження діти можуть набувати людські якості: свідомість, волю, інтелект, уяву, здатність розуміти мову і говорити, здатність «самосвідомості» тощо. Структура навчально-виховного процесу цих дітей будувалася відповідною до структури теоретичної моделі діяльних відносин. Коротко кажучи, вона складається з «трьох складників»: з одного боку, 1) *людина* і 2) створена людиною для людини *річ*, з другого - 3) *інша людина*,

котра *відноситься* по-людськи до цієї речі, а через неї – відноситься до другої людини. Як приклад, такою «річчю» може бути *слово*, створене людиною для людини. А ще наочніше, говорив Ільєнков, – звичайна *ложка*, зроблена людиною, по – людському, для іншої людини. Завдання полягало в тому, щоб навчити неповноцінну дитинку, яка швидше нагадувала людиноподібну рослину, здійснювати сотні операцій, аби вручену їй ложку донести до миски з їжею, зачерпнути нею їжу, донести до свого рота і покласти в нього ложку з їжею. Це була пекельна робота. Треба було вчителю брати дитячу руку і здійснювати безліч разів вищезазначений шлях. Такі ж дії необхідно було здійснювати для того, щоб задовольняти будь-які інші людські потреби, у тому числі потребу спілкування за допомогою живого слова. У результаті спільної титанічної роботи вчителів та учнів шляхом залучення дітей до життя в умовах *історично розвинутої культури* у цих «людиноподібних рослин» виникла і розвинулася до найвищих рівнів нормальна психічна людська діяльність. Четверо з них (Сироткін, Корнєва, Суворов, Лернер) успішно закінчили *психологічний факультет Московського державного університету, аспірантуру*, стали сучасними творчими науковцями. «Справжня особистість,- наголошує Евальд Васильович,- виявляє себе тоді і там, коли і де індивід у своїх діях і продукті своїх дій раптом *створює результат*, котрий хвилює всіх інших індивідів, торкається всіх інших, всім іншим близький і зрозумілий, - коротко, всезагальний результат, всезагальний ефект» (2, 412).

Цей висновок вкрай необхідно осмислити нам з тим, щоб зрозуміти: що ж означає зміст справжньої особистості, яку ми жадаємо бачити у випускників нашого, та й усіх інших навчальних закладів України? Не можна не погодитися з думкою професора Ільєнкова про те, коли і як вона виникає особистість: «Особистість і виникає тоді, коли індивід починає самостійно, як суб'єкт, здійснювати зовнішню діяльність за нормами та еталонами, котрі задані йому зовні – *тією культурою, в лоні якої він прокидається до людського життя, до людської діяльності*» (2, 398; курсив мій – О.Є.).

Отже, *особистість – феномен культури*. І не будь-якої, а перш за все *своєї*, яка його зростила.

Виходячи з такого уявлення про шлях і спосіб створення особистості у навчально-виховному процесі, маємо дещо уточнити наше бачення ідеалів і цінностей сучасної освіти. Уточнення вимагається кризовою ситуацією духовності нашої людини, а отже і студентів, яка виникла через те, що цінності радянської освіти відкинута, а нові цінності ще чекають на своє утвердження Сучасна школа в муках народжує нові ідеали і цінності освіти. Одним з підтверджень цього свідчить II Всеукраїнський з'їзд працівників освіти, який чітко зазначив: Гармонійно розвинена особистість має стати головною метою і змістом усієї системи освіти. Замість пріоритету держави в освітянському просторі на перше місце має бути поставлена саме людина. Найважливіші цінності освіти – не тільки дитина, а й педагог.

Чому вчительський корпус наших громадян, науковці так наполягають на *ціннісному* забезпеченні освіти? Чому проблеми ціннісного забезпечення освіти виходять на *перший* план? Подібні питання активно обговорюються сучасною педагогічною вітчизняною і зарубіжною громадськістю. На думку Сабірова, освіта, яка готує майбутніх громадян Батьківщини, є невід'ємним елементом національної безпеки. Тому не лише школа і система освіти, але й держава, і суспільство в цілому не можуть бути байдужими до того, як молоде покоління навчається і виховується, на які цінності спирається, як ставиться до своєї Вітчизни, як усвідомлює свої громадянські обов'язки. Приєднуючись до цієї думки, зазначу: питання надскладні. Адже, на жаль, переважна більшість нинішніх студентів пріоритетними цінностями вважає *гроші/матеріальні цінності*, які з функції *засобів* перетворюються молоддю на мету життя. Духовно-культурні ж цінності відсуваються на край життєвого світу.

Сьогодні все очевиднішим становиться реальний факт: освіта неможлива без науки і культури. Але сучасна наука все більше демонструє тенденцію до інтеграції найрізноманітніших знань (релігійних поглядів, міфології, буденного досвіду тощо). Перед викладачами виникає проблема: яким чином допомогти

студентам усвідомити цю зміну? Тим більше, що на прирошення знання вирішальний вплив справляє світогляд вченого (див., напр., книгу М.Полані. *Особистісне знання*. 1958р.), що свідчить про *особистісний* (а не об'єктивний) характер будь-якого, у т.ч. й наукового знання. Результати ж наукових відкриттів можуть застосовуватися як на благо, так і на шкоду людству. Ось чому перед науковцями, а отже й викладачами вишів, виникають нові питання: як можуть бути застосовані знання, набуті молоддю у ВНЗ? Чи правомірно орієнтуватися у підготовці фахівців виключно на науку як ідеал знання і на ідеал «освіченості»? Відповіді, ймовірно, варто шукати у цінностях культурного простору, у синтезі цінностей загальнолюдської та вітчизняної культури. Україна потребує випестуваного на вищезазначеному ціннісному синтезі *культурного* фахівця, культурної людини, громадянина-патріота своєї країни, а не просто грамотного спеціаліста. Тоді відпаде постійне звернення до молоді «Будьте патріотами!».

Посилення уваги до духовно культурних цінностей дозволить зробити навчально-виховний процес в університеті повноціннішим і змістовнішим, дасть студентів ширші можливості для усвідомлення сенсу власного життя, необхідності постійного самовдосконалення, реалізації своїх можливостей, розкриття власного творчого потенціалу для свого щастя і щастя свого народу.

Література

1. Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию. М.,1995.
2. Ильенков Э. В. Философия и культура. – М.: Политиздат, 1991.
3. Сабиров В.Ш Предмет философии образования//Сибирский учитель-2004.-№6 .- Изд. НИПК и ПРО.

Студенческое образование и культура

Ефимец А.П.

В статье осмысливается важнейшая для философии образования проблема становления подлинной личности в условиях ВУЗа, представлены характерные особенности культурологического подхода к ее формированию, использование которого будет способствовать успешности процесса обучения и воспитания студентов

Ключевые слова: личность, культура, социокультурный контекст, ценности образования, ценности культуры, идеал выпускника вуза

STUDENT EDUCATION AND CULTURE

A.Efimets

The paper interpreted the most important problem for the philosophy of education to develop a genuine personality in high school, are the characteristic features of cultural hike to its formation, the use of which will contribute to the success of the process of training and education of students

Keywords: identity, culture, socio-cultural context, values education, values culture, ideal high school graduate